

Arap Baharı ve Irak

Othman JAMELL
masterothman850@gmail.com
ORCID: 0000-0002- 1990-4953

Araştırma Makalesi

DOI:...

Geliş Tarihi: 25.03.2022

Kabul Tarihi: 29.03.2022

Atf Bilgisi

Jamell, O. (2022). Arap Baharı ve Irak, *Ahi Evran Akademi*, 3(1), 41-51

ÖZ

2003'teki işgal sonrasında Irak ordusunun ve güvenlik teşkilatının dağılması ile Irak ordusunda güvenlik ve istihbarat teşkilatlarının yeniden inşa edilme süreci başlasa da bu süreçte de yapılması gerekenler gerçekleştirilmemiştir. Bu sil baştan hazırlık ve yeniden inşa sürecinin başlamasından günümüze kadar 18 yıldan fazla bir süre geçse de ülkede güvenliğin sağlanması ve vatandaşlarının korunması gerçekleştirilememiş ve güvenlik ortamı sağlanamamıştır. Terörizm ve aşırıçılık gibi konular 2011 yılı başlarında başlayan Arap Baharı hareketinden sonra daha da artarak kötüleşmiştir. Arap Baharının getirdiği olumsuzlukların başında kaosu yayılması, güvensizliklerin artması, ulusal devletlerin prestijlerinde zayıflamaların görülmesi ve özellikle de Irak ve Suriye'de ayrılma ve bölünme girişimlerinin görülmesi gibi olayların yaşanması gelmektedir. Şiddet, terörizm, anarşi ve tiranlıkların düzeyi geniş bir alanı ve çeşitli sistemleri içine alacak biçimde artış göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Irak, Arap baharı, Terör

The Arab Spring and Iraq

ABSTRACT

Despite the fact that the process of rebuilding the security and intelligence agencies in the Iraqi army began with the dissolution of the Iraqi army and security agency after the invasion in 2003, what needed to be done in this process was not realized. Although more than 18 years have passed since the beginning of the preparation and reconstruction process of all over again from the beginning to the present day, the provision of security and the protection of its citizens in the country has not been realized and the security environment has not been provided. Issues such as terrorism and extremism have worsened after the Arab Spring movement, which began in early 2011. At the beginning of the negativity caused by the Arab Spring, events such as the spread of chaos, increasing insecurities, weakening of the prestige of national states, and attempts to separate and divide, especially occur in Iraq and Syria. The level of violence, terrorism, anarchy and tyrannies has increased to cover a wide area and various systems.

Keywords: Iraq, the Arab spring, Terror.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Irak bölgesinin İngiltere'nin işgaline geçmesinin ardından 1932'de bağımsızlığını kazansa da Irak'taki sosyo-kültürel yapıdaki farklılık ve kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçteki siyasi istikrarsızlıklar, dış kuvvetlerin müdahalesi ve kanlı askeri darbeler gibi nedenlerle Irak devleti siyasi istikrarsızlığın daima sürdüğü bir bölge olmuştur.

ABD, kitle imha silahlarının varlığını bahane ederek 2003 yılında İngiltere ile beraber Irak'a girip ülkeyi işgal etmiştir. Burada her ne kadar kitle imha silahları bahane edilse de bu müdahalenin arkasında İsrail'in ve bölgedeki petrolün güvenliği vardı. Saddam Hüseyin devrildikten sonra bölgeyi geçici Koalisyon yönetse de daha sonrasında Irak Yönetim Konseyi kurularak 2004 yılında tüm yetkilerini Irak Geçici Hükümeti'ne devreder.

Sünnilerin siyasi temsili, 2003 yılında gerçekleşen ABD işgalinden sonra yapılan değişiklikler ve Nuri el-Maliki'nin 2006'da iktidara gelmesiyle kısıtlanır. Yatırımların azalması ve terör örgütleriyle mücadelede güvenlik önlemlerinin alınmaması ülkedeki güven krizini daha da derinleştirir.

Sonraki süreçte 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı adıyla başlayan olaylar, 2011 yılı ve sonrasında Irak'ı da olumsuz etkiler.

Arap Baharı

Arap Baharı, Tunus, Libya, Bahreyn, Yemen, Mısır ve Suriye gibi Arap ülkelerinde başlayan ve bazı Arap ülkelerinde halen zaman zaman devam eden barışçıl protesto hareketleridir. Diğer bir ifade ile Arap ülkeleri halklarının genel hak ve özgürlükleri için başlatılan gösterilerdir. Başlangıcından itibaren bu süreç tüm dünyayı meşgul etmiş ve hala da meşgul etmeye devam etmektedir. Bu nedenle, farklı uzmanlıkları, yönelimleri ve ilgi alanları ile doğudan, batıdan ve dünyanın her yerinden araştırmacılar, düşünürler ve uzmanlar -özellikle de bölgesel ve uluslararası dönüşümler ışığında olayların Arap varlığının kendisini etkileyebilecek kasvetli bir geleceğe işaret eden tehlikeli sapmalarla sonuçlanmasından sonra- bu olguyu ve ona ilişkin gelişmeleri incelemişlerdir (Salimin, 2014, s.11). Dünya, Arap insanının temel haklarına ilişkin eşi benzeri görülmemiş bir bozulmaya tanık olmuş ve bu durum savaş cehenneminden kaçan göçmenler, mülteciler ve yerinden edilmiş insan sayısı bakımından uluslararası ölçeklere göre tarihte eşi benzeri olmayan insani felaketlere yol açmıştır. Bu bozulmanın kısa vadede değişeceğine dair açık belirtiler de bulunmamaktadır.

Bu durum tehlikenin daha önce benzeri görülmemiş şekilde büyüyüp Arap dünyası ve bölgesel coğrafyayı aşarak uluslararası barış ve güvenliğe uzanacak büyük bir bozulmaya, ciddi insani acılara ve başka ülkelerin parçalanmasına yol açabilir. Ulusal, bölgesel ve uluslararası anlamda belli önlemler alınmaz ise, tüm tarafların zamanla ağır bir bedel ödemesi kaçınılmazdır (Said, 2014, s.9). Arap Baharının olduğu ülkelerde esen fırtınalar olayların seyrini değiştirmiş ancak bu olaylar insanlara bilinç ve farkındalık bakımından yeni kazanımlar sağlamıştır. Bu nedenle bu kazanımlar küçümsenemez, zira tarih geriye gitmez. İleriye doğru, geleceğe yönelik atılan her adım bir kazanç ve bir başarıdır (Salimin, 2014, s.11).

Arap ülkelerinde yaşayan halklar, baskıcı politikalar, otoriterlik ve tiranlığın sonucu olarak kişisel özgürlüklere erişilmesi, cehaletin yaygınlaşması ve Arap vatandaşlarına gerekli hizmetlerin verilmemesinden uzun süredir şikâyetçidir. Bu durum, belli Arap ülkelerinde sokakları hareketlendirmiş, gelişigüzel bir şekilde birlikte hareket etmeye itmiş ve halk korku ve sessizlik duvarını yıkarak ayağa kalkmış ve yapılan kıyımlara aldırış etmeden, kendisinden çalınan haklarını talep etmiştir. Çünkü halkın her şeye el koyan otoriter rejimlerin uygulamaları karşısında kaybedecek bir şeyi yoktu. Otoriter rejimler vatandaşların ayrıcalıklarına el koymuş, güç ve serveti ele geçirmiş, halkların özgürlüklerine ve onurlarına el uzatmıştır. Bu başkaldırı, olayları bu yöne sevk eden birçok faktör ve etki sonucunda ortaya çıkmıştır (el-Cüburi, 2017, s.4).

2010'da Tunus'ta Bûazî'nin zorlu ekonomik koşulları protesto etmek için kendini yaktığı olaydan sonra Arap Baharı 2011 yılında başlamış ve "Yasemin Devrimi" olarak bilinen bu hareket, Tunus'ta devrimin kıvılcımını ateşleyerek başkan Zeynel Abidin Bin Ali'nin devrilmesine ve bu yangının Arap ülkelerine yayılmasına kadar devam etmiştir. Arap vatandaşı, 1950'li ve 1960'lı yıllardaki bağımsızlık devrimlerinin veya sömürge sonrası devrimlerin ardından gelen 60 yıllık otoriter yönetimden sonra uyandığında, ülkesinin zenginliklerini yozlaşmışlar tarafından yağmalanmış ve sömürülmüş, idaredeki en üst kademeleri vasıfsız insanlar tarafından işgal edilmiş halde bulmuştur. Arap insanı kendi ülkesinde hiçbir söz hakkının ve kendisinin bir anlamının olmadığını, bağımsızlıktan sonra ülkesinin şartlarının bin kat daha beter bir hale geldiğini görmüş, ilerleyen, geriye ve geride kalanlara bakmayan bir dünyanın ortasında kendisini bir budala gibi kalmış vaziyette bulmuştur (el-Kütbi vd., 2012, s.249).

Gösterilerin etkisi, devlet başkanı Hüsnü Mübarek rejimine son veren "25 Ocak Devrimi" olarak bilinen devrimle birlikte Mısır'ı da içine alarak Suriye, Libya ve Yemen'e kadar uzanmıştır. Bu devrimlerde öne çıkan slogan, "Halk rejimi devirmek istiyor" ifadesi olmuş ve bu tüm Arap devrimlerinin sloganı haline gelmiştir. Gençlik hareketlerinin ve aktivistlerin devrimlere veya "Arap Baharı" olarak adlandırılan olaylara yol açan protestoları organize etmede oynadığı önemli rol nedeniyle 2011'den sonra gerçekleşen devrimler "Gençlik Devrimleri" olarak nitelendirilmiştir. Bazı analist ve gözlemciler, bu devrimlerin Arap dünyasında köklü değişiklikler meydana getirdiği, Arap halklarının ulus olma yönünü ve ortak kader duygusunu canlandırdığı ve buna yönelik sloganları var ettiği kanaatinde dirler. 25 Ocak'ta Mısır'da Tahrir Meydanı'nda Mısırlı göstericilerin attığı "Ey Filistin! Randevumuz var" sloganı bunlardan biridir.

Bununla birlikte, otoriterlik sorunu, insanlık ve toplumsal adalet mefhumlarının yokluğu gibi tek olan Arap toplumunu farklı topluluklara, milliyetlere, azınlıklara ve mezheplere bölen, büyük sosyal tabaka farklılıklarının ortaya çıkmasına ve bahar devrimlerine yol açan genel etkenlerin böyle bir harekete yol açtığını anlamak mümkündür. Bazı Arap hükümetlerinin başarısız ekonomik politikalarının bir sonucu olarak, “en düşük yoksulluk sınırının altındaki sınıf” olarak isimlendirilen yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır. Bu sınıf günlük hayatını sürdürecektir hiçbir şeyi olmayıp zenginlerin ve orta gelirli olanların yaptığı maddi ve ayni yardımlarla geçimlerini sağlayan kesimdir. Bu toplumlarda hükümetler ve halk arasındaki uçurum büyümüş ve halkın öfkesi her geçen gün artmış, yolsuzluk, tiranlık, korkutma, hapse atmalar ve hükümet karşıtlarının öldürülmesi türünden uygulamalarla yurdu fesada boğan rejimlere karşı halkın öfkesi patlama noktasına gelmiştir. Bu ülkelerde yaşayan herkes, onuruna yakışır bir şekilde özgürlüğün, sosyal adaletin, eşitliğin hâkim olduğu daha iyi bir geleceğe yönelik özlemlerini kısıtlayan tüm emir ve kararların dinleyicisi ve uygulayıcısı olmuştur (Salih, 2013, s.145).

Ne yazık ki, Özgürlük ve demokrasi onlar için lüksün ötesinde bir lüktür. Böyle bir toplumda Batı Avrupa veya Kuzey Amerika'nın, hatta Japonya gibi gelişmiş toplumdaki şartların gerçekleşmesi onlar için şimdilik çok uzaktır (Abdu's-Şafi, 1433h, s.3).

2010 yılının sonu itibariyle Arap coğrafyası, toplumsal hareketleri düzenleyenler veya ona çağırılanlar tarafından gerçekleştirilen, barışçıldan şiddete değişen bir dizi ayaklanma ve toplumsal hareketin başlangıcına tanık olmuştur.

Arap Baharı olayları bütünüyle adaletsizliğe, zulme ve geri kalmışlığa karşı bir başkaldırıydı ve bu ülkeleri silah, ateş ve zor kullanarak idare eden rejimler tarafından böyle bir çıkış beklenmiyordu. Çünkü halk, mazlum ve zayıflar için kamusal ve özel haklar isteyen ve adalet talep eden her kişiyi veya grubu derdest edip öldürmek için mutlak güce sahip olan rejimler ve onların baskıcı aygıtları karşısında doğruyu söyleme cesaretini daha önce göstermemişti.

Arap Baharı'nın kıvılcımı Tunus'ta atılmış, ardından Cumhurbaşkanı Muhammed Hüsnü Mübarek'in yönetimine karşı Mısır'a taşınmıştır. Reform talepleriyle başlayan protestolar, daha sonra Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in görevden ayrılmasına dönüşmüştür. Mısır'ın bir kısmı ve Batı dünyası istediğini elde etmiş, değişim talebi ateşi diğer Arap ülkelerine de yayılmaya başlamış, Libya'da da değişim yaşanmış ve ardından Suriye'de protestolar patlak vermiştir. Belki de ayaklanmaların ilk etaptaki faydası, totaliter polis rejimlerini kendi istekleri dışında belli adımlar atmaya zorlamıştır. Bu isyanlar, totaliter rejimleri ilk defa korkutmuştur. En azından kendi içinde olsa bile, tarihinde ilk kez bu rejimleri müzakere ve diyalogun anlamını öğrenmeye zorlamıştır (Salih, 2013, s.235). Libya, Mısır ve Tunus'taki devrim, mevcut rejimleri değiştirmeyi başarmış ancak Libya'da olduğu gibi bazı ülkelerde yıkılan rejimler yerine siyasi bir alternatif bulunamamıştır. Libya'da devrimin Muammer Kaddafi rejimini devirmedeki başarısından sonra, bu ülkenin bölünmesi ve kaynaklarının yağmalanması amacıyla önce Fransa, İtalya ve İngiltere'nin temsil ettiği sömürge ülkeleri ve ardından Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan dış müdahaleler nedeniyle durum kanlı bir çatışmaya ve devam eden bir iç mücadeleye dönüşmüştür. Yemen ve Suriye'de ise çatışmalar devam etmektedir. Yemen ana oyuncular olan İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında bölünmüş olup olaylar devam etmektedir. Suriye ise rejim ve muhalefet arasında bölünmüş durumdadır.

Öte yandan Arap baharının etkisiyle oluşan gelişmeleri yakından takip eden diğer bir ülke İsrail'dir. Bu bağlamda güvenlik, siyaset ve akademi ile ilgili çevreler bu gelişmeleri takip etmek ve İsrail civarındaki Arap ülkeleriyle ilişkileri ve üzerindeki olası sonuçlarını incelemekle meşgul olmaktadır. İsrail güvenlik yetkilileri, Arap devrimlerinin meydana getireceği yeni gerçeklikle başa çıkmak için gelecekteki stratejileri belirleyeceklerini belirtmişlerdir.

Arap dünyasında patlak veren demokratikleşme hareketleri ve bu olayların potansiyel projeksiyonları, İsrail'i güvenlik doktrinini yeniden formüle etmeye ve potansiyel tehditlere yanıt vermek için İsrail ordusunun güvenlik dengesinin artırılması ve ordunun yeniden düzenlenmesini gerektiren köklü ve yapısal değişikliklere gitmeye sevk etmiştir (Muhammed, 2011, s.138). Şunu da belirtmekte fayda var

ki, özellikle Ortadoğu'da meydana gelen tüm savaşların ve yıkımların ana nedenlerinden birinin İsrail'in güvenliğini sağlamak amacıyla Arap ülkeleri içinde kaos yaratılmaya çalışılmasıdır.

Arap Baharı'na Etki Eden Faktörler

Arap baharıyla insanlar özetle meydanlarda ve sokaklarda ülkede var olan siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları reddetmiş, siyasi sistemlerin değiştirilmesini ve iktidarın yolsuzluk yapmak ve ülke çıkarlarına zarar vermekle yargılanmasını talep etmiştir. Bu süreç, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkiyi geniş ölçüde netleştirmiş ve mevcut siyasi sistemden memnuniyetsizliği açığa çıkarmıştır. Protesto hareketlerinin başlamasında baskı, yıldırma, diktatörlük, mutlakiyetçilik, insan hakları ihlalleri, siyasi ve idari yolsuzluk, yoksulluk, ekonomik gerileme ve işsizlik gibi çok çeşitli faktörler etkili olduğu görülmektedir. Halklara karşı sistematik yoksullaştırma politikası, zenginliğin yeniden dağıtımında şeffaflığın olmaması, gıda fiyatlarındaki artış, yoksulluk oranlarının yükselmesi ve bunların getirdiği huzursuzluk gibi itici unsurlar da devrimlerin yayılmasına ve on yıllardır iktidarda olan rejimlere odaklanılmasına yol açmıştır. Arap Baharı'nın en önemli nedenlerinden biri de Arap gençliğinin statükoyu reddetmeye başlaması ve bazı protestocuların Türk modelini barışçıl seçimler ve hızla büyüyen bir ekonomi için ideal bir tip olarak görmeleri olmuştur (ez-Zamili, 2016, s.1884). Uydu istasyonları, internet, cep telefonları, dijital kameralar vb. modern iletişim araçlarının varlığı, Arap Baharı ülkelerindeki egemen rejimlerin kusurlarının ortaya çıkmasında, devrimlerin ve protestoların yayılmasında en büyük etkiye sahiptir. Medya, birçok partinin konumunu etkileyen ve hatta bu devrimleri desteklemeye, bu otoriteler üzerinde baskı kurmaya, onlara yaptırımlar uygulamaya, hatta nihayetinde iktidardan düşürülmesine katkıda bulunmuş ve gerçekleri ilk elden ve bazen de doğrudan tüm dünyaya iletmiştir.

Bu araçlar rejimlerin yalanlarının açığa çıkarılıp ifşa edilmesine katkıda bulunmuş, bu da Tunus, Mısır ve Yemen'deki gibi bazı rejimlerin birkaç gün sonra bu görüntülerle yüzleşmekten kaçmasına neden olmuştur. Çoğu araştırmacılar, Arap rejimlerinin değişim karşısındaki istikrarını iki faktöre bağlamaktadırlar: Bunlardan birincisi, tamamen egemen rejimlerle bağlantılı faaliyetler yürüten askeri güçlerin ve güvenlik teşkilatlarının varlığıdır. Ancak, Arap devrimleri sırasında siyasi rejimlerin başına gelenlere tekrar bakıldığında bu hipotezin hatalı olduğu ortaya çıkar. İkinci faktör, orduların devletin ekonomi üzerindeki kontrolünü aksatmasıdır. Öte yandan, ekonominin özelleştirilmesi ve yabancı yatırımın teşvik edilmesi de yoksulluğu, ekonomik ve politik sorunları ve sosyal eşitsizliği daha da artırmış ve hükümetlerin gerekli düzenlemeleri yapmalarını engellemiştir (Gause III, 2011, s.147-154). Tüm bu olaylara rağmen rejimler çöküntüye uğrayacaklarını tahmin edememişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli sonuçlarından biri, galip Müttefikler arasındaki Yalta Anlaşması'nda tanımlanan yeni bir uluslararası düzenin oluşmasıdır (Selame, 2021). Öteden beri diktatör rejimler bedeli ne olursa olsun, mümkün olduğu kadar uzun süre iktidarda kalmaya çalışır. Devletler belli bir aile veya zümre tarafından yönetilir ve bu devletler demokrasiye ve barışçıl güç alışverişine değil, halefiyet ilkesine inanırlar. Bu nedenle bu rejimlerin ülkedeki zenginlikler üzerindeki mutlak kontrolü artmış, işsizlik, yolsuzluk, yoksulluk ve cehalet yayılmıştır. Daha önceden bilinen türden sahtekârlıklarla seçim sandıklarında hile yapılmış ve sandıkları değiştirme gibi saçmalıklarla ülke yönetimi uzun süre ipotek altına alınmıştır. Bu durum, yöneten ile yönetilen arasında büyük bir uçuruma yol açmıştır.

Siyasi düzlem. Ekim 1973 savaşı ve özelde Arap halkları ve genel olarak üçüncü dünya ülkelerinde yaşanan gerileme ve felaket savaştan sonra Arapların durumunu değiştirmiş ve tüm uluslararası örgütlerde bölgesel ve uluslararası döngüyü zayıflatmıştır. Mısır, Arap ülkeleri arasında daha önce sahip olduğu etkili liderlik rolünü içeride ve dışarıda kaybetmiş ve gerileme Arap halklarını öfkelenirerek siyasi sistemlere olan güvenin kaybolmasına yol açmıştır.

Yaptığımız bu değerlendirmeler ve analizden sonra şimdi de bir kısmı dâhili, bir kısmı ekonomik, siyasi, idari ve harici birçok faktör tarafından tetiklenen Arap Baharını etkileyen faktörleri şu şekilde özetleyebiliriz.

Ekonomik Faktörler

Bazı Arap ülkelerinde Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın baskı ve emirleri altında benimsenen ekonomik istikrar ve yapısal uyum programlarına uygun ekonomik liberalleşme politikası uygulanmış ve buna göre şekillenen ekonomik faktör, Arap dünyasındaki huzursuzluğun büyümesinde ana etkenlerden biri olmuştur. Zaman zaman IMF, ilgili Arap devletlerinden, daha fazla ekonomik kısıtlamalar getirmelerini, bazı kurumların özellikle de hastaneler, okullar ve üniversiteler, deniz ve hava limanları, demiryolları, ulusal havayolları, kamu projeleri ve diğer stratejik kamu tesislerinin özelleştirilmesini talep etmiş ve bu yolla sağlanacak ekonomik refahın, halka yansıtacağını belirtmiştir (Fevlif, 2016, s.15).

İzlenen kontrol ve takip prosedürleri, vergilerin artırılmasını ve devlet harcama sübvansiyonlarının azaltılmasını talep eden bu politikalarla bağlantılıdır. Arap Baharı ülkelerinde devletin istihdam politikasından ve vatandaşı desteklemekten vazgeçilmesi, yoksulların zarar görmesine, marjinalleştirilmesine neden olmuş, sınıflar arasındaki uçurumu genişletmiş ve insanlar arasındaki çelişkileri ve farklılıkları artırmıştır. Buna ek olarak kalkınmada denge ve adalet eksikliği nedeniyle Arap ekonomileri büyük zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır (Rebi ve Mukallid, 1994, s.123). Uzmanlara göre Arap devrimlerinin başlıca nedenlerinden biri ekonomidir.

Arap dünyasının sahip olduğu muazzam ekonomik potansiyele ve halkların refahı için gerekli faktörlerin varlığına rağmen, Arap rejimleri, ülkelerindeki yer altı ve yer üstü nimetlerden istifade edememişlerdir. Bütün bunlar, yüksek işsizlik oranlarına, yoksulluğun ve cehaletin yayılmasına yol açmış, toplumsal sınıflar arasındaki uçurumu büyütmüş, malî ve idari yolsuzluk güvenlik, yargı, yasama ve yürütme gibi devletin tüm birimlerine yayılarak Arap vatandaşına yük olmuştur. Arap olan veya olmayan birçok ülke, sağlam eğitim-öğretim ve kültür kurumları inşa etmiş ve tüm endüstriyel, tarımsal ve bilimsel alanlarda gelişmeyi başarmışken bazı Arap rejimleri de, halkların kabiliyetlerini kontrol etmiş ve onların fakirleşip muhtaç hale geldiği bir dönemde zenginleşmişlerdir. İşte bunlar, Arap baharı devrimlerine yol açan sosyal faktörler ve sebeplerdir. Öte yandan hala bazı Arap ülkelerinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüksektir. Eğitim kurumlarının performans düzeyinde de ciddi bir düşüşe tanık olunmaktadır. Eğitim, sağlık ve hizmet kurumlarının durumu kötüleşirken Arap ülkelerinin askeri kurumlara ve silah anlaşmalarına milyarlarca dolar harcaması talihsiz bir durumdur. Tüm bu nedenler Arap halklarının egemen rejimlere karşı giderek artan öfkesine neden olmuş, protestolar çeşitli mahalle ve şehirde su yüzüne çıkmıştır (Shehata ve Vahid, 2011, s.11).

Siyasi Faktörler

Arap rejimlerinin uzun süren egemenliği, halk üzerindeki izleme, takip ve teftişleri sıradan hale getirmiştir. Bunlar geleneksel yönelimli sistemlerdir ve insanlarla ilişkilerde demir yumrukla temsil edilirler. Analistler ve gözlemciler Arap rejimlerinin tutum, kültür ve davranışlarının her alandaki gelişmeye uygun olarak gelişmediği, donukluk ve durgunluktan muzdarip olduğu kanaatinde dirler.

Birçok Arap rejimi özünü değiştirmeden değişmiş, biçim değişikliği zihniyet ve içerik açısından hiçbir değişiklik getirmemiştir. Arap idarecileri otoriter ve katı karakterli olup güç ve ayrıcalık aramaktan ne pahasına olursa olsun vazgeçmemiş, bu durum bazı yöneticileri son nefesine kadar iktidarda kalmaya ve bazı rejimleri de idareyi çocuklarına miras bırakmanın yollarını aramaya sevk etmiştir. İktidardaki otoriter rejimler inkâr yaklaşımına başvurmuş ve komplo teorilerine dayanmışlardır. Bu rejimler bir halk hareketinin varlığını ve onunla birlikte bir takım ulusal krizlerin bulunduğunu reddetmiş ve halk hareketini bir dış komplo olarak görmüştür (Kuş, 2012, s.232). Bu nedenle Arap rejimlerinin reform arayışında olan herkesi ajan, casus veya terörist olmakla suçlaması şaşırtıcı değildir (Kasım, 2013, s.33-34). Böylece tüm Arap ülkelerinde iktidara karşı bir gösteriye kalkışan herkes için kullanılacak bir suçlama hazırlanmış, siyasi ve ekonomik sistemde reform talep eden herkes için müeyyideler ölüm cezasına kadar ulaşmıştır.

Tüm toplumlarda siyasi ve güvenlik istikrarını sağlamak için siyasi sistem ile onu kucaklayan sosyal çevre arasında uyum olmalıdır. Bu uyum ve denge, bir vatandaşlık devletinin kurulmasına yardımcı olur. Bu, birçok Arap ülkesinde çeşitli nedenlerle başarısız olmuştur. Bu nedenler şunlardır:

-Gücü temsil eden siyasi söylem ile Arap toplumlarının yaşadığı gerçeklik arasında büyük bir boşluk bulunmaktadır. Bu durum, iktidardaki siyasi sisteme ve ayrıca zor yaşam koşullarına, kötü sağlık ve eğitim hizmetlerine karşı geride bir güvensizlik krizi bırakmıştır.

-Seçimler sırasında ve sonrasında sonuçların açıklanması aşamasında meydana gelen hile vakaları nedeniyle siyasi rejimin seçim sandığı yoluyla değiştirilmesi mümkün olamamış ve bu nedenle başkanlık koltuğu ömür boyu ipotek altında kalmıştır.

-Arap ülkelerinde parti temsilindeki zafiyet de bir başka faktördür. Siyasi partiler gençlerin çıkarlarını, isteklerini ve sorunlarını dile getirememekte ve siyasi hayatta etkin bir rol oynayamamaktadır. Partiler her zaman kişisel kazanç için rejimleri razı etmeye çalışmakta ve böylece gençlerin çıkarlarını ve sorunlarını önemsemeyen mevcut sistemin bir temsili haline gelmektedirler.

-Yine iç ve dıştan gelen tüm öneri ve çağrılara, çok partili sistem ve siyasal katılımlı taleplere rağmen on yıllardır var olan siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunlara çözüm bulunamaması, Arap Baharı devrimlerinin nedenleri arasında sayılabilir.

İdari ve Organizasyonel Faktör

Sistemin demokratik olmayan kaotik bir yaklaşıma dayanmasının yanı sıra devlet kurumlarının performansındaki başarısızlık, idari gevşeklik ve yolsuzluk siyasi ve ekonomik reform programlarını sahada çok az sonuç veren hayali içerikli medya propagandalarına dönüştürmüştür (el-Bacuri, 2016, 9). Hükümetler tarafından etkin bir gözetim olmaksızın yapılan icraatlarda mali ve idari yolsuzluklar yapılmış, bu uygulamalar fakir vatandaşa yük olmuş, halk hiçbir hizmet alamayan, hiçbir hakka sahip olmayan ancak devlete karşı bedelsiz olarak yerine getirilecek yükümlülükleri bulunan kimseler haline gelmiştir.

Sosyal Faktör

Yolsuzluk, baskı, sindirme ve siyasi tiranlığın yaygınlaşmasıyla birlikte devrimlerin patlak vermesinin temel nedenlerinden biri toplumsal mağduriyetler olup sosyal adalet içeride ve dışarıda bir talep haline gelmiştir. Arap ülkelerindeki protesto hareketlerinin çoğundaki tutum ve nedenleri açıklamada sosyal faktör en hassas etkidir.

Sosyal adalet, sosyal hizmetlerin bozulmasından kaynaklanmakta ve bu faktörler sosyal adalete ilişkin aşağıdaki unsurları belirlemektedir:

İşsizlik

İşsizlik devrim hareketlerinin önemli bir nedeni ve ana faktörü kabul edilmektedir. Arap Baharı ülkelerinin çoğunda protestoların arka planı işsizlikle açıklanabilir.

Sosyal Adaletsizlik

Egemen azınlık ve onun çevresinde para ve güce sahip olanlarla toplumun çoğunluğunu oluşturan fakirler arasındaki büyük sınıf farklılıkları nedeniyle meydana gelen adaletsizliktir. Bu durum, ülkenin imkanlarını çalan egemen otoriteye ve onun sembollerine karşı halkın öfkesine ve kızgınlığına yol açmaktadır. Zira sosyal adalet, payların emek, beceri, bilimsel yeterlilik vb. farklılıklar da dâhil olmak üzere birçok konuda insanlar arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alacak şekilde dağıtılması şeklinde ifade edilebilir (el-Isevi, 2012, s.10-11). Eşitlik ise, temelde ayırım ve ayrıcalık gözetmeksizin tüm vatandaşlara tanınan hak, görev ve fırsatlarda söz konusudur. Arap ülkelerindeki adaletsiz

politikalar toplumsal huzursuzlukların sebepleri arasında yer almakta ve bu politikalar halk devrimleri ile sonuçlanmaktadır.

İdari ve Mali Yolsuzluk

Her türlü yolsuzluk, vatandaş üzerindeki doğrudan olumsuz etkileri nedeniyle Arap Baharı'nın nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Arap vatandaşına yük olan rüşvet olgusunun devletin her yerine yayılması halk öfkesine dönüşerek bu öfke hükümetlere yönelmiştir.

Dış Faktörler

Önceleri iç ve dış meseleleri birbirinden ayırmak daha kolay iken küreselleşme şartlarında bunları birbirinden ayırmak zorlaşmıştır. Arap Baharı ülkelerinde terör olgusu, organize suçlar, çevre kirliliği, yoksulluk ve rejimlerin halklarına zulmü gibi çözümü ulusal sınırları aşan olgular, zorluklar ve tehlikeler sıklıkla ön plana çıkmış ve dış müdahaleyi zorunlu kılmış, hatta bazı bölgelerde devlet kendi üyeleri için ilk tehdit haline gelmiştir. Bazı ülkeler ise, diğer ülkelerin iç işlerine müdahalelerini meşru bir kılıf uydurmak için bu zorlukları bir bahane olarak kullanmışlardır (Şahmat ve Jassas, 2013, s.56). Arap devrimlerine yol açan dış faktörler şu şekilde ifade edilebilir:

Bölgedeki Amerikan rolünün azalması

ABD'de gerçekleşen ikiz kule saldırısının ardından başta Körfez ülkeleri olmak üzere Arap ülkelerine yönelik baskılar yoğunlaşmış, bunu Afganistan ve Irak'ın işgali ve İsrail'in Filistin ve Lübnan'a karşı savaşları takip etmiştir. ABD'ye dost olanlar da dâhil olmak üzere diğer Arap rejimlerinin maruz kaldığı şantajlara ek olarak bu stresli koşullar devrimleri geciktirmiştir. 2008-2009 yılından sonra bu baskılar kısmen hafifleyince dış müdahale nedeniyle değil, daha çok ABD'nin ülkelerin politikalarındaki dış rolün azalması nedeniyle Arap ülkelerinde rejim değişimi beklemek mantıklı hale gelmiştir (es-Seyyid vd., 2012, s.215-216). Düşen Arap siyasi rejimlerine Amerika'nın önceden vermiş olduğu destek olmasaydı, bu rejimlerden geriye yoksulluk, kıtlık, yolsuzluk kalmaz ve iktidarda kalabilmek için İsrail'le destek verilmezdi.

İsrail'in barış sürecine karşı direnişi ve İran'ın Irak, Lübnan ve Suriye'de Etkisinin Artması

Dış boyutları olan bu gelişmeler Arap dünyasında bölgedeki güncel olaylara ayak uydurabilecek yeni bir siyasi sistem inşa etmek için protesto gösterilerinin başlamasına neden olmuştur. Bu ülkelerde iç durumu düzeltmek ve ulusal güvenliği korumak için değişim acil bir gereklilik haline gelmiştir.

Bilgi, iletişim ve medya alanındaki gelişmelerin Arap kamuoyunu bilgilendirip bilinçlendirmesi

Yeni küresel gelişmelerden biri, devrimle ilgili ses ve görüntülerin dünyanın tüm ülkelerine ulaştırma imkânlarının güvence altına alınmasıdır. Bu sayede dünya ülkeleri ve kuruluşlar devrimle ilgili gelişmeleri takip etme ve bunlara anında karşılık verme imkânı bulmuşlardır. Bu gelişmeyle birlikte Arap vatandaşının devrimle ilgili ses ve görüntüleri kaydederek gerçeği an be an dış dünyaya aktarmadaki aktif rolü ortaya çıkmıştır.

Tunus, Mısır, Yemen ve Libya'da yaşanan Arap Baharı devrimlerinin seyri, bu devrimlerin birbiriyle örtüşen, siyasi hareketlere ve halk gösterilerine yol açan bir grup iç ve dış etkenlerin bir araya gelmesiyle gerçekleştiğini göstermektedir. Twitter, YouTube ve Facebook gibi sosyal ağların ve diğer iletişim araçlarının kullanılması bu sürece yardımcı olmuş, bu araçlar gençlik gruplarının iletişim kurarak gösterilere çıkma konusunda anlaşmalarına ve halkın siyasi rejimlere karşı devrimlere girişme çabalarını harekete geçirmeye katkıda bulunmuştur (es-Sevair, 2017, s.25).

Kültürel Faktörler

İktidardaki Arap rejimleri uzun yıllar devam eden despot yönetimleri boyunca, ülkelerini yurttaşları için büyük hapishaneler haline getirmişlerdir. Bu ülkelerde kültür, bu rejimlerin ve onların yönelimlerinin lehinde olacak, hâkim siyasi düzen felsefesinden kaynaklanacak ve aynı yere dökülecek şekilde kullanılmıştır. Bu yüzden devletin kültürle ilgili her şeye hâkim olması çok doğaldır. Bu ülkelerde hiçbir kitap, gazete, dergi rejimin talimatlarına karşı çıkmakta ısrar edemez. Hükümetler, sansür makası gibi bazı fikirleri gömme ve diğer bazı fikirleri de kısıtlama konusunda her zaman önemli rol oynamışlardır. Bu, herhangi bir kültürel veya medya faaliyetinin, rejimin organlarının güçlü ve sıkı denetiminden geçmesi gerektiği anlamına gelir. Dâhili ölçekte durum böyledir. Konferanslar ya da diğer kültürel faaliyetler yoluyla dışarıyla iletişim kurma konusuna gelince, bu (yönetici rejimlerin bakış açısından) bir ulusal güvenlik meselesidir. Bu nedenle, Arap ülkelerine giren kitap ve eserler dünyadaki yayınevleri ve kütüphaneleri dolduranlar eserlere kıyasla çok azdır (ed-Delimi, 2011, s.116). Diktatörlük rejimleri, insanları en basit ve en önemli haktan mahrum bırakmıştır. Bu yasağın nedeni, başka toplumlarda yeni kültürler öğrenme korkusuyla insanların zihniyet ve düşüncelerini kontrol etmektir. Bu nedenle kitaplar, gazeteler, dergiler, görsel-ışitsel medya ve siyasi meselelerle ilgili her konuda kontrol esastır.

Şu anda yaşananlara gelince, geçmiş ve yaşanmakta olan olumsuzluklara rağmen durum artık kökten farklılaşmıştır. Bu ülkelerdeki her insan dünyada olup bitenleri kolaylıkla ve rahatlıkla, hiçbir sıkıntısı olmadan ve yorulmadan an be an takip edip izleyebilmektedir. Bu durum gelişmiş dünyada olup biteni günlük olarak takip etmeyi mümkün kılmış, birçok halkın ve özellikle de Batı ülkelerindekilerin faydalandığı demokrasinin ve kurumlarının tezahürlerini bütün halkın günlük olarak görmesini sağlamıştır. Arap halkları, zalim diktatörlük rejimlerinin boyunduruğu altında kıvrınırken yaşanan acıların, zulmün ve kalp kırıklığının derinden farkına vararak, bedeli ne olursa olsun bu rejimlerin baskısından kurtulmayı arzulamıştır. Ayrıca, Arap sokağının körüklenmesinde ve sokağa inilmesinde büyük ve önemli bir rol oynayan bazı uydu kanalları, gece gündüz yayınlanan programlar ve canlı etkinlikler aracılığıyla devrime ve kölelikten kurtulmaya çağrı yaparak devrimde önemli bir rol üstlenmişlerdir. Sosyal ağ siteleri, özellikle Twitter ve Facebook, Arap Baharı devrimlerinde uydu kanalları kadar önemli ve belirgin bir rol oynamıştır. Bu araçlar Arap dünyasındaki diktatörlük rejimleri ile eğitilmiş Arap gençliği arasındaki büyük uçurumu gözler önüne sermiştir. Bu siteler, Arap vatandaşını canlı yayın, ses ve video ile haberleri doğrudan olay yerinden ileten aktif bir muhabir haline getirmiş ve bu iletişim araçları, gösterilerin zamanlarını ve gösterilerin nereden başlayıp nereye doğru ilerlediğini belirlemeye yardımcı olmuştur. Koordinasyon liderleri arasındaki bu araçlar sayesinde gerçekleştirilen iletişim yoluyla devrimlerin hızının kontrolü ve gerekli hazırlıkların önceden yapılması mümkün olmuştur. Bu teşkilatlanma ve disiplin, dünya ülkelerinin destek ve onayını aldığı gibi Arap halklarının çoğunluğunun da desteğini kazanmıştır.

Arap Baharı'nın Irak'taki Etkileri

Arap Baharı Devrimleri, sadece uzun yıllar iktidarı ve ülke zenginliklerini ele geçiren belirli grupların uyguladığı tiranlığa, adaletsizliğe ve yolsuzluğa karşı bir devrim değil, aynı zamanda eski yolu izlemeyi reddeden, derin bir ahlaki eylem olarak ortaya çıkmıştır. Devrime katılanlar artık egemen toplumsal değerlere inanmıyor ve onları yeni siyasi ve ahlaki değerlerle değiştirmek istiyordu (el-Mena vd., 2012, s.36). Bu gösteriler, elli yılı aşan bir süre boyunca ülkeyi ve halkı soyan, ülkede yolsuzluklar yapan ve yoksul vatandaşlara yük olan diktatörlük rejimlerinden kurtulmak amacıyla başlatılmıştır. Bu devrimlere karşı Arap Baharı devrimlerinin yıktığı diktatör rejimlerin kalıntıları ve menfaat grupları öncülüğünde karşı-devrimci gösteriler başlatılmıştır. Karşı devrim yanlısı bu kişiler siyasi görüşlerinde aşırıya kaçıp siyasi konumlarını korumak için ona kutsiyet atfeden gruplardır.

Irak'ta toplumun büyük kesimi, 2011 yılı sonunda işgalci Amerika'nın Irak'tan çıkmasının Irak'ta art arda gelen krizleri sona erdirmek için tek çözüm olduğunu düşünmüştür. Sivillere yönelik şiddet ve terör eylemlerini durdurmak, demokrasiyi yeniden inşa etmek, tüm gevşek hükümet sektörlerini rehabilite etmek ve 2003 yılında Amerika'nın Irak temsilcisi Bremer tarafından oluşturulan "mezhepçi

kotalar” üzerine Irak devletini inşa etme meselesine son vermek ve geçiş döneminde adaleti sağlamak için de tek yolun bu olduğuna karar vermiştir (<http://www.acrseg.org/2294/bcrawl>). Ancak siyasi partilerin uzlaşmazlığı ve iktidar arzuları nedeniyle şiddeti sona erdirmeye ve yeni demokratik sistemin temellerini oluşturma hedeflerine ulaşamamıştır. Amerikan işgal güçlerinin Irak’tan çekilmesinden sonra siyasi sistem çatlamaya başlamış ve siyasi görüş ayrılıkları açıkça ortaya çıkmıştır. 2011 yılında Irak’ta masum insanların cezaevlerinden serbest bırakılması, adil bir siyasi sistem, ötekileştirme ve adaletsizliğe son verilmesi talepleriyle gösteriler başlamış ancak bu taleplerin hiçbiri gerçekleşmemiştir. Göstericilerle siyasi rejim arasında olaylar tırmanmaya başlamış, uluslararası istihbarat teşkilatları bu durumdan yararlanarak aynı ülkenin insanları arasında fitne ve kavga çıkarmış ve olan olmuş, güvenlik güçleri bir yılı aşkın süredir devam eden oturma eylemlerini sonlandırmaya çalışırken çoğu protestocu şehit olmuş ve çoğu da yaralanmıştır. Siyasi rejim ile isyan eden iller arasında tansiyon yükselmiş, her iki tarafın da ortada kesin bir delil olmaksızın diğer tarafı başkası hesabına çalışmak ve vatana ihanetle suçlaması 2012-2013 yılları arasında gösterilerin ivmesinin artmasına yol açmıştır. Terör örgütü “İŞİD”, mevcut durumdan ve bunun neticesinde Batılı illerin çoğunda ortaya çıkan yıkım ve siyasi sistemin meşru taleplere yanıt vermedeki etkisizliğinden yararlanarak Haziran 2014’te ülkenin batısında ve kuzeybatısının büyük bir bölümünde kontrolü ele geçirmiştir (<http://www.acrseg.org/2294/bcrawl>).

İŞİD, özellikle Musul ve Selahaddin illerinde resmi güçlerle savaşmadan Irak’ın üçte birlik bir alanını kontrolünü ele geçirmiş, terör örgütüne direnen şehirlerde Irak ordusundan ve masum sivillerden binlerce kişi terör örgütü tarafından şehit edilmiştir. İŞİD’in bu bölgeleri önceden bir anlaşma olmaksızın yirmi dört saatten daha kısa bir sürede kontrol etmeyi nasıl başardığı Irak meselesini takip eden askeri ve siyasi analistler arasında şüpheye neden olmuş, bunun üzerine, siyasi rejimi reddeden bölgelerin terör örgütü İŞİD’e teslim edildiğine dair bazı suçlamalar yapılmıştır. Daha sonra İŞİD Suriye ve Irak’ta kontrolü altındaki tüm bölgelerde Irak ve Şam İslam Devleti’nin kurulduğunu ilan etmiş, örgütün fikirlerine katılmayan, karşı çıkan ve emirlerine uymayan herkesi sokaklarda infaz etmeye başlamıştır. Suriye ve Irak’ın baharı cehenneme dönmüş, belli kararı olmayan uluslararası toplum insan hakları örgütlerinin tüm çağrılarına rağmen, diktatörlük rejimlerine karşı çıkan halk hareketlerine karşı tutumunu değiştirmiş ve buna gerekçe olarak sunacağı her türlü argümanı üretmiş, aşırılıkçılık ve terörle mücadelede bu rejimleri destekleme bahanesiyle Arap diktatörlük rejimlerinin yanında yer almıştır. Sadece Irak’ta değil, diktatörlüklere isyan eden diğer Arap ülkelerinde de Arap Baharı devrimlerinin karşı karşıya olduğu bu büyük zorluklarla yüzleşmek için halkı karşılaştığı zorluklardan ve büyük sömürge projelerinden kurtaracak gerçekçi ve pratik bir uyum projesi ve mekanizmasının geliştirilmesi gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’nın başını çektiği Büyük Ortadoğu Projesi de dâhil olmak üzere, bu projelerde:

Birinci hedef: Araplığın ve İslam’ın sembollerini, “Arap” kelimesini ve onun çağrışımlarını, bu kelimenin sağladığı iletişim ve etkileşim imkânlarını her ne şekilde olursa olsun ortadan kaldırmaktır. Araplık özelliklerini Araplardan ayırmak ve Arapları, birbirlerini tanımak ve iş birliği yapmak için yaratılmamış kabile ve mezhepler olarak kabul etmektir. Bu nedenle Batı literatürü bizi “Arap bölgesi”, “Arap dünyası”, “Arap ulusu” ve “Filistin davası” gibi doğru ifadeler yerine “Orta Doğu”, “Ortadoğu Bölgesi”, “Orta Doğu ülkeleri” ya da “Orta Doğu meselesi” gibi yanlış kavramlarla incelemektedir. Büyük Ortadoğu Projesi’nde “Arap Mağrip” ifadesinin kullanılmasından kaçınmak için kullanılan “Kuzey Afrika” kavramı da bu nedenle ortaya çıkmıştır.

İkinci hedef: Arap atasözünün dediği gibi ikinci hedef “atların bağlandığı yer”dir. Bütün bu teşebbüslerin özü, içindeki her şeyle birlikte, İsrail’i Ortadoğu grubuna dahil etmek, onu etkin bir şekilde Arap doğunun içine sokarak Arap dokusuna entegre etmektir (el-Mehadimi, 2005, s.41-42). Sonuç olarak İsrail, küçük boyutluluk ve bölgesel izolasyondan oluşan iki kompleks durumla karşı karşıyadır. Batılı siyonist projeye aynı yönde ilerlemeye başlayan ve ümmetin ilerlemesini engellemeye ve kaynaklarını yağmalamaya çalışan İran projesinin hedefi de aynıdır. Bu büyük krizden çıkmak için, tüm uzman ve araştırmacıların ortak çabalarıyla düzenlenecek, Arap-İslam projesinin temellerini atmaya ve kuruluş amacına ulaşmasına yetecek kadar bir zaman devam edecek bir çalıştayın yapılması tartışılmaz bir öneme sahiptir. Bunun için aşırılıktan, terörden, mezhepçilikten, partizanlıktan ve milliyetçilikten uzak, dürüst bir ulusal yapıya ihtiyaç vardır. Bu sayede mevcut

krizlerimizden çıkış yolunda doğru ve pratik adımın atılacağını umuyoruz. Bu düşmanca projeler, onları elde etmeye çalışan ortak çıkarlar tarafından inşa edilmekte, bir taraftan da aralarında büyük çelişkileri barındırmaktadır. Bu nedenle yeni sömürgeci politika projelerini engellemek veya en azından ulus üzerindeki tehlikeli etkilerini azaltmak için bu çelişkiler üzerinde çalışmanın gerekli olduğuna inanıyoruz. Tüm dünyada kullanılan sosyal medya başta olmak üzere teknoloji dünyasında yaşanan büyük gelişmeye uygun olarak sömürgeci ülkeler yeni yöntem ve fikirler kullanmaya başlamışlardır. Tüm insanlarla iletişim kurmak kolaylaşmış ve dünya Amerikan ve İran projesini reddeden ülkelerin güvenliğini ve ekonomik durumunu etkilemek için zayıf düşünen insanları, terör örgütlerini ve silahlı milisleri kendine çeken güvenlik ve istihbarat servisleriyle dolu küçük bir köy haline gelmiştir.

Sonuç

2003'teki işgal sonrasında Irak ordusunun ve güvenlik teşkilatının dağılması ile Irak ordusunda güvenlik ve istihbarat teşkilatlarının yeniden inşa edilme süreci başlasa da bu süreçte yapılması gerekenler gerçekleştirilememiştir.

Terörizm ve aşırıçılık gibi konular 2011 yılı başlarında başlayan Arap Baharı hareketinden sonra daha da artarak kötüleşmiştir. Arap Baharının getirdiği olumsuzlukların başında kaosun yayılması, güvensizliklerin artması, ulusal devletlerin prestijlerinde zayıflamaların görülmesi ve özellikle de Irak ve Suriye'de ayrılma ve bölünme girişimlerinin görülmesi gibi olayların yaşanması gelmektedir. Şiddet, terörizm, anarşi ve tiranlıkların düzeyi geniş bir alanı ve çeşitli sistemleri içine alacak biçimde artış göstermiştir.

Bu da çok derin güvenlik krizlerine ve terör eylemlerine sebep olmuştur. ABD bu süreçte radikal örgütleri ve bu grupların Irak'ta bulunmasını sağlamayı hedeflemiş ve bunun sonucunda Irak'a demokrasi getirme bahanesiyle ülkedeki görevleri bölmüştür. Bu karmaşada Irak'taki siyasi partiler de uzlaşma yönünde bir çözüme ulaşma noktasında başarı gösterememişlerdir. Irak'ta endişe oluşturan siyasi güvenlik durumu, pek çok silahlı grubun doğmasına sebep olmuştur. Bu durum Irak'taki şiddet olaylarında önemli bir rol oynamış ve Irak'ın dünyadaki tehlikeli bölgelerden biri olarak görülmesine sebep olmuştur.

Netice itibariyle eğer bir ulusun birliği temin edilmek, güvenlik sorunlarının önüne geçilmek ve ülkede huzur ve güvenlik teminatının sağlanması isteniyorsa öncelikle farklı gruplar arasındaki diyalog ve yakınlaşmanın ortaya çıkarılması ilk ve nihai hedef olmalı ve bu yalnızca bir taktik aracı değil kalıcı bir strateji haline getirilmelidir.

Kaynakça

- Abdüş Şafî, Assam Muhammed, “es-Sevratü'l-Arabiyye el-Esbab ve'l-Müserat ve'l-Malat”, *Suudi el-Beyan Dergisi*, el-Merkez el-Arabi, Suudi Arabistan, S. 9, 1433 h.
- Araştırmalar ve Çalışmalar Birliği, “Riyahu'r-Rebi'l-Arabi Tehibü ala'l-Irak Ma Beyne't-Taifiyyeti ve's-Sırai's-Siyasi”, <http://www.acrseg.org/2294/bcrawl>, e.t. 01.10.2021.
- El-Bacuri, Halid Abdu'l-Vehhab el-Bendari, *el-Adaletü'l-İctimaiyye ve't-Tenmiyye fi Dilli's-Sevratü'l-Mısriyye*, Mısır Teknoloji Bilimleri Üniversitesi, Mısır, 2016
- El-Cüburi, Sabah Muhammed Salih, “Devru'l-Amil el-Harici fi Ameliyyeti't-Tehavvuli'd-Dimukrati”, *Siyasal Bilimler Dergisi*, Tikrit Üniversitesi, S. 11, Tikrit, 2017, s. 267-294.
- Ed-Delimi, Muhammed Abdu'r-Rezzak, *el-Elamü'l-Arabi, Duğutatü'l-Hadır ve Tehaddiyatü'l-Müstakbel*, (1. Baskı), (el-Mesira Basım Yay.), Amman, 2011.
- Fevlif, Ernst, *Sunduk Nakd ed-Düveli Kuvvetun Uzma fi's-Sahati'l-Alemiyye*, Arapçaya Çev. Adnan Abbas Ali, Alemlü'l-Marife, Kuveyt, 2016

- Gause III, Gregory, “Limaza Eğfelet Dirasatu’ş-Şarkı’l-Evsat er-Rebi’l-Arabi, Hurafetü İstikrar Enzimetü’l-İstibdad”, *el-Mustakbel el-Arabi Dergisi*, el-Merkez el-Vahdetü’l-Arabiyye, S. 392, 2011.
- El-Isevi, İbrahim, “el-Afaku’l-Müstakbeliyye li Tahkiki’l-Adaleti ve’t-Tenmiyye fi İktisadi’r-Rebi’l-Arabi: Haletü Mısır”, *Arap Baharı Ekonomileri Çerçevesinde Bölgesel Forum*, Ürdün, Aralık 2012
- Kasım, Abdu’l-Hay Ali, *el-Mesatü’l-Müşterake li’n-Nazmi’l-Arabi ve Teatıha mea’t-Teğayyuri’s-Sevri*, el-Merkez el-Vahdetü’l-Arabiyye, Beyrut, 2013
- Kuş, Ömer, *İla Eyne Yezhebü’l-Arab Ruyetün 30 Müfekkiri fi Müstakbeli’s-Sevrati’l-Arabiyye*, (1. Baskı), el-Müessese el-Fikru’l-Arabi, Beyrut, 2012
- El-Kütbi, İbtisam ve diğerleri, *İla Eyne Yezhebü’l-Arab Ruyeti 30 Müfekkiri fi Müstakbeli’s-Sevrati’l-Arabiyye*, el-Müessese el-Fikru’l-Arabi, Beyrut, 2012.
- El-mehadimiabdu’l-Kadir Ruzeyk el-Mehadimi, *Meşruu’ş-Şarku’l-Evsatı’l-Kebir el-Hakaiku ve’l-Ehdefu ve’t-Tedaiyyat*, (1. Baskı), (Divan Üniversite Matbaası), Cezayir, 2005, s. 41 – 42.
- El-Mena, Salih vd., *İla Eyne Yezhebü’l-Arab Ruyetün 30 Müfekkiri fi Müstakbeli’s-Sevrati’l-Arabiyye*, el-Müessese el-Fikru’l-Arabi, (1. Baskı), Beyrut, 2012.
- Muhammed, Velid Hasan, “es-Sevratü’l-Arabiyye fi Am 2011 el-Haşiş el-İsraili”, *Mustansiriyye Üniversitesi Dergisi*, S. 46, Bağdat, 2014, s. 135-166.
- Rebi, Muhammed Mahmud – Mukallid, İsmail Sabri, *Mevsuatü’l-Ulumi’s-Siyasiyyeti’l-Kuveyt*, Kuveyt Üniversitesi, Kuveyt, 1994.
- Said, Muhammed es-Seyyid, *Muhakemetü’r-Rebi’l-Arabi Haletü Hukuki’l-İnsan fi’l-Alemi’l-Arabi*, (1. Baskı), el-Merkez el-Kahire, Kahire, 2014
- Salih, Haşim, *el-İntifadatü’l-Arabiyye ala Dui Felsefeti’t-Tarih*, (es-Saki Yay.), Mısır, 2013
- Salimin, Ahmed Mübarek, *el-Arab beyne Mese’l-Hadır ve Ahlami’t-Tağyir Erbea Senevar mine’r-Rebi’l-Arab*, (1. Baskı), el-Müessese el-Fikru’l-Arabi, Beyrut, 2014.
- Selame, Abdu’l-Ğani, “Asru’s-Sevrati’l-Arabiyye el-Esbab ve’t-Tedaiyyat”, <https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?Aid>, e.t. 28.09.2021.
- Es-Sevair, Selam Ahmed, *Tevcihatü’s-Siyasiyyeti’l-Hariciyyeti’l-Ürdüniyye Ticah Ezmati’r-Rebi’l-Arabi*, Ortadoğu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Siyasal Bilimler Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Amman, 2017
- Es-Seyyid, Rıdvan vd., *İla Eyne Yezhebü’l-Arab Ruyetün 30 Müfekkiri fi Müstakbeli’s-Sevrati’l-Arabiyye*, (1. Baskı), el-Müessese el-Fikru’l-Arabi, Beyrut, 2012.
- Shehata, Dina – Vahid, Meryem, “Muharrekätü’t-Tağyir fi’l-Alemi’l-Arabi”, *es-Siyasetü’l-Düveliyye Dergisi*, S. 184, Kahire, 2011.
- Şahmat, Murad – Jassas, Lubna, “Mukarabetün Marifiyyetün li Tefsiri’l-Hıraki’ş-Şabi fi’l-Vatani’l-Arabi”, *el-Arabiyye Siyaset Bilimleri Dergisi*, S. 38, Beyrut, 2013.
- Ez-Zamili, Macid Ahmed, “Sevratü’r-Rebi’l-Arabi el-Esbab ve’n-Netaic”, *Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 43, ek 4, 2016, s. 1883-1900.